

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z rewizytacji
w Areszcie Śledczym w Grójcu
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 30-31 stycznia 2017 r. do Aresztu Śledczego w Grójcu (zwanego dalej: Aresztem, AŚ, jednostką) udali się pracownicy Zespołu Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (zwanego dalej: KMPT lub Mechanizmem) w składzie: Justyna Róża Lewandowska (dyrektor KMPT, prawnik), Przemysław Kazimirski (zastępca dyrektora KMPT, prawnik), Wojciech Sadownik (prawnik), Sulimir Szumielewicz (psycholog, psychotraumatolog).

Celem działania pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (zwanego dalej: BRPO) było sprawdzenie na miejscu sposobu realizacji zaleceń z wizytacji, która miała miejsce w dniach 17-18 lutego 2011 r.¹ a także z wizytacji przeprowadzonej w dniach 19-20 stycznia 2015 r.², która dotyczyła stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania Aresztu przedstawionych przez mjr. Adama Piórkowskiego – dyrektora Aresztu Śledczego w Grójcu;
- oglądzie terenu Aresztu, w tym m.in.: wybranych losowo cel mieszkalnych;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji jednostki rozmów z niektórymi funkcjonariuszami Służby Więziennej;

¹ Sygn. RPO-665674-VII-720.5/11/DK

²<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyci%C4%85g%20%20A%C5%9A%20Gr%C3%B3jec%202015.pdf>

- przeprowadzeniu w czasie wizytacji cel mieszkalnych rozmów z niektórymi osadzonymi;
- zapoznaniu się z losowo wybranymi aktami osobowymi skazanych i ich dokumentacją medyczną oraz innymi dostępnymi na miejscu dokumentami obrazującymi funkcjonowanie jednostki;
- przeprowadzeniu na osobności indywidualnych rozmów z wybranymi osadzonymi.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Po przeprowadzonej wizytacji poddano analizie nagranie z zastosowania środków przymusu wobec jednego z osadzonych przed umieszczeniem go w celi zabezpieczającej.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia przedstawiciele KMPT przekazali dyrektorowi AŚ oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień. Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałą dokumentację związaną z funkcjonowaniem jednostki.

2. Charakterystyka jednostki

Areszt Śledczy w Grójcu realizuje zadania w zakresie wykonywania tymczasowego aresztu oraz kary pozbawienia wolności. W Areszcie Śledczym w Grójcu przy ul. Armii Krajowej 21, przebywają tymczasowo aresztowani mężczyźni pozostający do dyspozycji Prokuratury Rejonowej i Sądu Rejonowego w Grójcu oraz Piasecznie a także skazani, wobec których toczy się postępowanie przed wymienionymi organami bez stosowania tymczasowego aresztowania. Ponadto przebywają tam skazani zakwalifikowani do odbywania kary w zakładzie karnym typu półotwartego dla recydywistów penitencjarnych. W Areszcie Śledczym w Grójcu znajdują się dwa pawilony (A i B) dla tymczasowo aresztowanych oraz pawilon zakładu karnego typu półotwartego dla recydywistów penitencjarnych. W czasie wizytacji przebywało w nim 191 osadzonych. Łączna pojemność jednostki wynosi 219 miejsc plus 7 miejsc dodatkowych.

3. Stan realizacji zaleceń

3.1 Zalecenia powizytacyjne wydane w następstwie przeprowadzenia wizytacji jednostki w dniach 17-18 lutego 2011 r.

1. Wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki – zrealizowane

Indywidualne rozmowy z osadzonymi wykazały, iż personel jednostki odnosi się z szacunkiem do osadzonych, używa form grzecznościowych „Pan”.

2. Ograniczenie czasu umieszczania osób pozbawionych wolności w celach przejściowych do okresu niezbędnego, który nie będzie przekraczać 14 dni – zrealizowane

W toku czynności zrealizowanych podczas rewizytacji, przedstawiciele KMPT nie stwierdzili przekraczania czasu przebywania osób w celach przejściowych powyżej 14 dni.

3. Uwzględnienie w porządku wewnętrznym jednostki możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych z obrońcą lub pełnomocnikiem – niezrealizowane

Zgodnie z § 17 pkt 1 porządku wewnętrznego AŚ w Grójcu prawo do korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych mają skazani i ukarani, wobec których nie zastosowano środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania oraz tymczasowo aresztowani po wyroku skazującym sądu pierwszej instancji, względem których stosuje się regulamin organizacyjno-porządkowy wykonywania kary pozbawienia wolności. Porządek wewnętrzny nie uwzględnia możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane, również po przybyciu do jednostki, celem poinformowania osoby najbliższej o miejscu swojego pobytu. Zakaz ten obejmuje również kontakty z obrońcą lub pełnomocnikiem, o których mowa w art. 215 § 1 k.k.w. W tym miejscu przedstawiciele KMPT wskazują na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 listopada 2014 r. o sygn. akt. K 5 4/13 (Dz. U. z 2014 r., poz. 1707), w którym TK uznał art. 217c k.k.w. za niezgodny z art. 42 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Artykuł 217c k.k.w. z dniem 4 czerwca 2015 r. stracił moc w zakresie, w jakim bezwzględnie zakazuje korzystania z aparatu telefonicznego przez tymczasowo aresztowanego w celu porozumiewania się z obrońcą. Zatem obecna reguła zawarta w porządku wewnętrznym AŚ w Grójcu jest niezgodna z obowiązującym stanem prawnym.

Przedstawiciele Mechanizmu przy okazji zwracają również uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu po osadzeniu w areszcie śledczym – art. 211 § 2 k.k.w. Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę

wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depesza (S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 2010 r.). Kierując się wyżej wskazanymi argumentami, pracownicy KMPT zalecają respektowanie prawa osób aresztowanych do bezzwłocznego, czyli również telefonicznego poinformowania rodziny o miejscu ich pobytu i prawa do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym. Przedstawiciele KMPT ponownie zalecają uwzględnienie powyższego zapisu w porządku wewnętrznym AŚ.

4. Zapewnienie wystarczającego i stałego dostępu do informacji dotyczącej praw pacjenta poprzez wywieszenie w widocznym miejscu w pomieszczeniach służących do przyjęć pacjentów „Karty Praw Pacjenta”, dostosowanej dla osób przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej – częściowo zrealizowane

Karta Praw Pacjenta – Osoby Pozbawionej Wolności zawiera wyciąg z przepisów określających status i prawa osób korzystających ze świadczeń zdrowotnych. Karta informacyjna została oparta o aktualnie obowiązujące akty prawne. Jednakże w ambulatorium jednostki znajdowała się tylko informacja o dostępności Karty Praw Pacjenta na życzenie. Broszura ta znajdowała się w administracji Aresztu w pokoju pielęgniarek. Zatem dostęp do niej nie był stały. KMPT podtrzymuje swoje zalecenie. Karta Praw Pacjenta powinna znajdować się w ambulatorium AŚ.

5. Zapewnienie stałego i wystarczającego dostępu osadzonych do Kodeksu karnego wykonawczego i innych aktów prawnych oraz orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Europejskiego – niezrealizowane

W bibliotece znajdował się nieaktualny katalog aktów prawnych oraz orzeczeń TK. Przedstawiciele KMPT podtrzymują zatem swoje wcześniejsze zalecenie.

6. Traktowanie izb chorych zgodnie z przeznaczeniem, czyli wyłączenie ich z listy celbranych pod uwagę przy stwierdzaniu występowania lub braku przeludnienia – zrealizowane.

Zgodnie z oświadczeniem dyrektora praktyka taka nie ma już miejsca.

7. Stworzenie właściwych warunków bytowych osadzonym w pawilonie A poprzez zapewnienie właściwej wentylacji cel oraz poprzez wyposażenie piętrowych łóżek w drabinki – zrealizowane.

Przeprowadzono termomodernizację pawilonu A. Podczas oglądu jednostki przedstawiciele KMPT stwierdzili, iż wszystkie łóżka piętrowe posiadały drabinki.

8. Stworzenie właściwych warunków bytowych osadzonym w celi zabezpieczającej, poprzez modernizację mającą na celu zapewnienie w niej właściwej temperatury i sanitariatu – zrealizowane.

Podczas wcześniejszej wizytacji AŚ stwierdzono, iż celi izolacyjna nie posiadała sanitariatu, a do załatwiania potrzeb fizjologicznych służyło wiadro. Obecnie osadzeni przebywający w celi izolacyjnej mają dostęp do WC, a warunki bytowe w tejże celi przedstawiciele KMPT uznali za zadowalające.

9. Dostosowanie cen artykułów sprzedawanych w kantynie Aresztu Śledczego do cen tych samych produktów w pobliskich sklepach oraz podanie do wiadomości aktualnego cennika – zrealizowane

Przedstawiciele KMPT nie odebrali sygnałów od osadzonych o zawyżonych cenach w kantynie. Nastąpiła zmiana ajenta prowadzącego kontynę. Analiza aktualnego cennika produktów w kantynie przez wizytujących, nie wykazała zawyżania cen produktów w stosunku do cen sklepowych. Jednakże podczas indywidualnych rozmów z osadzonymi, wizytujący otrzymali sygnały o braku dostępności znaczków pocztowych w kantynie. Przedstawiciele KMPT zwracają się z prośbą o zwrócenie uwagi agentowi na ten fakt przez administrację AŚ oraz zagwarantowanie dostępności znaczków pocztowych w kantynie.

10. Pełne dostosowanie infrastruktury Aresztu do potrzeb osób z niepełnosprawnością – niezrealizowane.

Chociaż w AŚ w Grójcu przeprowadzano modernizację, nie zapewniono pełnego dostosowania jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Celi, w której może przebywać osoba z niepełnosprawnością ruchową, jest 4-osobowa. Z wyjaśnień otrzymanych od Dyrektora jednostki wynika, iż w momencie pojawienia się w Areszcie osoby z niepełnosprawnością ruchową inni osadzeni są przenoszeni, w miarę możliwości, do innych cel, tak aby zapewnić odpowiednie warunki bytowe osobie z niepełnosprawnością. Przedstawiciele KMPT podczas oglądu stwierdzili, że mimo zapewnienia uchwytów przy muszli ustępowej samo wyposażenie celi nie było w pełni przystosowane do potrzeb osób z ograniczeniami ruchowymi. Jedna z szafek umieszczona była na wysokości 159 cm,

dodatkowo w celu otworzenia przepływu wody w kranie trzeba użyć znacznej siły wciskając przycisk, co dla osoby z niepełnosprawnością ruchową może być niewykonalne. Ponadto zejście do łaźni dla osoby z ograniczeniami ruchowymi nie jest obecnie możliwe. Pomimo dostosowania jednego ze stanowisk prysznicowych w łaźni do potrzeb osoby z niepełnosprawnością ruchową, brak jest jakichkolwiek poręczy i uchwytów czy podjazdu umożliwiającego dostanie się z celi do łaźni osobie poruszającej się na wózku inwalidzkim.

Infrastruktura AŚ nie pozwala w pełni na samodzielne przemieszczanie się osadzonego z niepełnosprawnością ruchową. Brak jest podjazdów czy poręczy umożliwiających chociażby wyjście na plac spacerowy. W celu lepszego dostosowania istniejącej w jednostce infrastruktury do potrzeb osób z niepełnosprawnościami pożądane byłoby dokonanie przeglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać takie osoby oraz spełnienie następujących standardów: a) szerokość drzwi nie mniejsza niż 90 cm, b) progi do wysokości 2 cm (pożądany byłby brak progów), c) wysokość klamek, włączników światła, przycisków itp. – 90-120 cm, d) przestrzeń manewrowa – 150 cm x 150 cm, e) w sanitariatach – brodzik nie posiadający progów lub do 2 cm wysokości, f) wysokość muszli ustępowej powinna oscylować między 45 a 55 cm, g) poręcz przy muszli ustępowej zainstalowana w odległości 40 cm od osi muszli do osi poręczy, na wysokości 70-85 cm (mierzone od wierzchu górnej poręczy), h) umywalka na wysokości 85 cm – górna krawędź i 70 cm – dolna krawędź z możliwością podjazdu wózkiem, i) lustra w łazienkach zawieszane na wysokości do 100 cm od posadzki (dolna krawędź; pożądane byłoby lustra umożliwiające ich pochylenie), j) stosowanie baterii jednouchwytowych z wydłużoną rączką lub na fotokomórkę, ułatwiającą korzystanie z nich osobom z niedowładem kończyn górnych, k) uchwyt do papieru umieszczony na wysokości do 120 cm, l) w jadalni wysokość stołu powinna oscylować między 67-80 cm, m) tablice informacyjne powinny znajdować się na wysokości od 80 cm (dolna krawędź) do 180 cm (górna krawędź). Powyższe standardy zostały opracowane we współpracy Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z Fundacją Polska Bez Barier i uznane za optymalne z punktu widzenia potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

11. Wyodrębnienie pokoju do udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, o których mowa w art. 138 1 pkt 3 K.k.w. – zrealizowane (prośba o informacje)

Na podstawie oglądu Aresztu przeprowadzonego przez przedstawicieli KMPT stwierdzono wyodrębnienie oddzielnego pokoju do realizacji nagrody w postaci tzw. „widzeń

intymnych”, który w czasie wizytacji przedstawiciele KMPT był w trakcie remontu. KMPT prosi o informacje na temat zakończenia prac modernizacyjnych i oddania do użytku tego pomieszczenia.

12. Stworzenie w pełni warunków do nabywania prasy przez osadzonych i udostępnienie wszystkim zainteresowanym prasy zakupywanej ze środków Aresztu – niezrealizowane

Obecnie AŚ prenumeruje Gazetę Prawną, Echo Dnia, przegląd Sportowy i Motor. Gazety dostępne są w oddziałach mieszkalnych oraz dodatkowo, w przypadku oddziałów mieszkalnych w pawilonie B, u wychowawców. Przedstawiciele KMPT w indywidualnych rozmowach z osadzonymi uzyskali informacje o zbyt małej liczbie dostępnych egzemplarzy gazet, zatem powyższe zalecenie pozostaje w mocy. Wizytujący nie stwierdzili również dostępnej prasy w innych niż polski językach. Z uwagi na fakt, iż osadzonymi są często osoby niewładające dobrze językiem polskim, KMPT zaleca poszerzenie prenumeraty o gazety w innych niż polski językach, aby umożliwić wszystkim osadzonym taki sam dostęp do informacji.

13. Wyposażenie łazni w maty antypoślizgowe – zrealizowane

Łaznie Aresztu przeszły generalny remont. Obecnie podłoga w łazni wykonana jest z materiałów antypoślizgowych.

3.2 Zalecenia wydane w następstwie wizytacji jednostki przeprowadzonej w dniach 19-20 stycznia 2015 r.:

1. Zmniejszenie pojemności cel kilkunastoosobowych – niezrealizowane

Dwie cele mieszkalne w Areszcie mają pojemność 13-osobową. Obydwie wyposażone w jeden kącik sanitarny. Pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają minimalnych standardów, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób. Podobne stanowisko wyraził Komitet Zapobiegania Torturom (dalej CPT) w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (2001) 16]: *W wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj.*

sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. Rzecz jasna, kwaterowanie w dużych celach wieloosobowych może być w pewnych krajach determinowane różnymi czynnikami, w tym kulturowymi. Tym niemniej na temat cel, w których żyją i śpią dziesiątki osadzonych razem, można powiedzieć więcej złego niż dobrego. Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom wypełnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji. Również zgodnie z Regułą 19.3 Zalecenia Rec (2006)² Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej Europejskie Reguły Więzienne), więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność. Podobnie przyjęto we Wzorcowych Regułach Minimum Postępowania z Więźniami (Nowy Jork 1984) stanowiąc: Instaluje się odpowiednie urządzenia sanitarne, umożliwiające każdemu więźniowi załatwienie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, w czystych i przyzwoitych warunkach (Reguła 12). Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone. Przedstawiciele KMPT w pełni podzielają stanowisko wyrażone przez CPT oraz podkreślają potrzebę zapewnienia odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu wyodrębnienie jednej toalety dla 13 osób nie umożliwia osobie pozbawionej wolności załatwienia potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, co więcej może stanowić źródło konfliktów między współosadzonymi. Trudno też zgodzić się, iż wszystkim osadzonym przebywającym w jednostce zapewniono równe prawo dostępu do urządzeń

sanitarnych, skoro w jednej z cel przypada jedna toaleta na 2-3 osoby, w innej zaś jedna na 13 osadzonych. Do dużego przeciążenia urządzeń sanitarnych dochodzi szczególnie w godzinach rannych, co powoduje, że część osadzonych zawsze zmuszona jest do długiego oczekiwania na możliwość skorzystania z toalety. Przedstawiciele KMPT podtrzymują swoje zalecenie.

2. Kontynuowanie starań zmierzających do wyodrębnienia stanowisk prysznicowych w jednej z łaźni oraz jej wyremontowania – zrealizowane

Podczas oglądu jednostki przedstawiciele KMPT stwierdzili wyodrębnienie stanowisk prysznicowych poprzez zastosowanie przegród oraz przeprowadzony remont w łaźni.

3. Rozważenie zwiększenia liczby etatów psychologów – niezrealizowane

W AŚ zatrudniony jest 1 psycholog. Zgodnie z § 3 pkt 2 zarządzenia Nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych (dalej: Zarządzenie Dyrektora Generalnego SW) *psycholog prowadzi badania psychologiczne, udziela pomocy psychologicznej oraz obejmuje osadzonych odpowiednimi oddziaływaniami psychokorekcyjnymi wobec grupy nieprzekraczającej 200 osadzonych*. Pojemność jednostki wynosi 219 miejsc. Co prawda średnia liczba osadzonych przypadająca na psychologa to 191, jednakże w sytuacji pełnego zaludnienia AŚ liczba psychologów nie będzie zgodna ze standardem określonym w przytoczonym wyżej zarządzeniu Dyrektora Generalnego SW.

4. Zapewnienie psychologowi superwizji – zrealizowane

Z informacji przesłanych przedstawicielom KMPT przez dyrekcję Aresztu po jego wizytacji wynika, iż psycholog ma zapewnioną superwizję.

5. Rozważenie zwiększenia liczby etatów w dziale ochrony – zrealizowane

Obecnie nie występują braki kadrowe, a wizytujący nie odebrali sygnałów od personelu jednostki o jakichkolwiek trudnościach związanych ze zbyt małą liczbą etatów.

6. Przeprowadzanie rozmowy wstępnej w obecności tłumacza i przekazywanie wszelkich informacji dotyczących praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności w języku zrozumiałym dla osadzonego oraz odnotowywanie w dokumentacji skazanego, w jakim języku został on poinformowany o swoich prawach – niezrealizowane

Jednostka na swój koszt dokonała jedynie tłumaczenia regulaminu na język wietnamski. Porządek wewnętrzny nie jest przetłumaczony na inne języki obce. Zgodnie z zapewnieniami dyrektora AŚ w razie potrzeby wzywany jest tłumacz oraz używane są dostępne w Areszcie translatory. Jednakże przedstawiciele KMPT podczas indywidualnych rozmów z osadzonymi spotkali się z mężczyzną narodowości wietnamskiej, który nie władał językiem polskim. Jediną osobą próbującą pośredniczyć w rozmowie cudzoziemca z przedstawicielem KMPT był jego współosadzony narodowości polskiej. Jak wynika z analizy akt cudzoziemca, kontaktował się z nim adwokat wraz z tłumaczem. W ocenie przedstawicieli KMPT, z uwagi na brak możliwości nawiązania jakiegokolwiek kontaktu z osadzonym wskazane jest zapewnienie każdorazowo, nie tylko w obecności adwokata, dostępu do tłumacza, który będzie przekazywał informacje na temat bieżącej sytuacji prawnej i bytowej osadzonego. W pozostałej części przedstawiciele KMPT podtrzymują swoje zalecenia co do odnotowywania w dokumentacji skazanego informacji, w jakim języku został on poinformowany o swoich prawach. Obecnie obcokrajowcy podpisują oświadczenia w języku polskim. Taka sytuacja jest nie do zaakceptowania z punktu widzenia realizacji prawa do informacji osób pozbawionych wolności.

7. Zapewnienie obecności tłumacza w związku z udzielaniem cudzoziemcowi świadczenia medycznego – niezrealizowane

Zgodnie z oświadczeniem dyrektora AŚ w Grójcu jednostka w razie potrzeby każdorazowo zapewnia obecność tłumacza osobie niewładającej językiem polskim. Jednakże na podstawie przypadku cudzoziemca władającego tylko językiem wietnamskim opisanego powyżej w pkt. 6, przedstawiciele KMPT mają uzasadnione wątpliwości, czy w praktyce zalecenie to jest realizowane.

8. Uzupełnienie brakujących w celach regulaminów i informatorów dla cudzoziemców – zrealizowane

Teksty regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności są przetłumaczone na języki obce w formie informatora dla cudzoziemców (angielski, arabski, bułgarski, francuski, niemiecki, rumuński, rosyjski). Informatory są drukowane i dostępne w celach.

9. Udostępnienie wszystkim osadzonym kontenerów podłóżkowych do przechowywania rzeczy osobistych – niezrealizowane

Przedstawiciele KMPT stwierdzili, iż w celach wieloosobowych część osadzonych trzymała swoje rzeczy w torbach. Zalecenie zostaje podtrzymane.

10. Zagwarantowanie intymności przy czynnościach fizjologicznych osobom umieszczanym w jednoosobowej, monitorowanej celi – niezrealizowane

Jednoosobowa cela izolacyjna posiada niezabudowany kącik sanitarny. Jest on co prawda usytuowany w niewidocznej przez wizjer w drzwiach wejściowych części tego pomieszczenia, a podgląd monitoringu wizyjnego jest zamaskowany w zakresie stref intymnych, niemniej jednak korzystający z WC osadzony jest widziany przez wchodzących do tego pomieszczenia funkcjonariuszy Służby Więziennej. W ocenie przedstawicieli KMPT narusza to prawo osadzonego do zagwarantowania intymności przy czynnościach fizjologicznych. W tej sprawie Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 20 lutego 2013 r. (sygn. RPO – 682905 – II – 702/11/MK) wystąpił do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej i w dniu 26 marca 2013 r. otrzymał zapewnienie, że problematyka dotycząca poprawy warunków bytowych w zakładach karnych i aresztach śledczych jest jednym z obszarów stałej kontroli i zainteresowania Służby Więziennej. Należy również wskazać, że w podobnej sytuacji Sąd Okręgowy w Radomiu przyznał zadośćuczynienie osadzonemu (sygnatura akt I ACa 567/11) uznając, że brak wymogu zabudowy kącika sanitarnego w celach jednoosobowych nie oznacza, iż nie należy go w inny sposób zasłonić, tak aby osadzony nie był widoczny podczas mycia się lub załatwiania potrzeb fizjologicznych. Mechanizm podtrzymuje swoje zalecenie.

4. Inne uwagi wynikające z rewizytacji jednostki

4.1 Problem systemowy

Problemem systemowym, którym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich, jest krajowy porządek prawny w zakresie normy powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego więźnia. Obecny stan prawny budzi wątpliwości RPO w odniesieniu do

podstawowych standardów praw człowieka i przyjętych przez Rzeczpospolitą Polską zobowiązań międzynarodowych. Rekomendacja Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT) skierowana do władz krajowych, określająca powierzchnię 4 m² jako minimalny standard, znalazła się już w raporcie z wizyty Komitetu w Polsce w 1996 roku. W każdym kolejnym raporcie Komitet formułował zalecenie wskazując, że istniejąca w Polsce norma 3 m² nie oferuje satysfakcjonującej przestrzeni życiowej, w szczególności w celach o względnie małym rozmiarze. Podczas wizyty w 2013 r. Komitet zalecił polskim władzom dokonanie rewizji normy powierzchni mieszkalnej tak, aby we wszystkich jednostkach penitencjarnych na jednego osadzonego przypadły co najmniej 4 m² w celach wieloosobowych i co najmniej 6 m² w celach jednoosobowych, nie wliczając powierzchni kąpoków sanitarnych. W związku z powyższym, Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 24 maja 2016 r. wystąpił do Ministra Sprawiedliwości z prośbą o podjęcie inicjatywy legislacyjnej w przedstawionej kwestii. W odpowiedzi na wystąpienie RPO Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że obecnie nie dostrzega dostatecznie uzasadnionych podstaw do ingerencji legislacyjnej w zakresie zmiany przepisu art. 110 k.k.w. W związku z tym w kolejnym wystąpieniu z dnia 29 lipca 2016 r. Rzecznik wskazał, że proponowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości rozwiązania, polegające na próbach zmniejszenia zaludnienia jednostek penitencjarnych, bez koniecznej zmiany legislacyjnej, są rozwiązaniami niewystarczającymi i nie mieszczącymi się w standardach funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego. Niemniej jednak, zdając sobie sprawę z tego, że przeciwdziałanie przeludnieniu w jednostkach penitencjarnych jest procesem złożonym i rozciągniętym w czasie, Rzecznik zaapelował o rozważenie dokonania zmian legislacyjnych w zakresie postulowanej normy powierzchniowej (4 m²) w odniesieniu do funkcjonujących oddziałów terapeutycznych dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, w odpowiedzi z dnia 17 października 2016 r., nie podzielił jednakże argumentacji Rzecznika w odniesieniu do tej kategorii więźniów. Sprawa metrażu celi więziennej pozostaje w dalszym ciągu w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich.

4.2. Obszary wymagające poprawy, które zostały ujawnione w czasie rewizytacji

a) Prawo do informacji

Z rozmów z osadzonymi wynika, że mają oni niewystarczającą wiedzę na temat funkcjonowania w Areszcie „stanowiska BIP”; nie wiedzą, na czym polega możliwość skorzystania z informacji zawartych w Biuletynie Informacji Publicznej. Zdaniem reprezentantów KMPT wskazane byłoby dotarcie z komunikatem dotyczącym tego narzędzia informacyjnego do wszystkich osadzonych. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości w swoim piśmie z dnia 8 marca 2016 r., stanowiącym odpowiedź na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich wskazał, iż osadzeni mają prawo do dostępu do następujących stron: bip.gov.pl, rcl.gov.pl, bip.sw.gov.pl, sw.gov.pl, e-sad.gov.pl, lponline.lexpolonica.pl, dziennikustaw.gov.pl, monitorpolski.gov.pl oraz dziennikiurzedowe.gov.pl. Wskazane zatem jest, aby wykaz powyższych adresów internetowych był znany i ogólnie dostępny. Wizytujący nie znaleźli takiego wykazu stron internetowych, ani na tablicach informacyjnych, ani w porządku wewnętrznym.

b) Działalność kulturalno-oświatowa

Z rozmów z osadzonymi przeprowadzonymi przez przedstawicieli KMPT wynikało, iż poza zajęciami prowadzonymi na świetlicy osadzeni nie mają możliwości podejmowania innych aktywności. W związku z powyższym przedstawiciele KMPT zalecają podejmowanie działań na rzecz większej aktywności wśród osadzonych. Należy wskazać, że Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) trafnie zauważa, iż kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych. Komitet zauważył, że w wielu aresztach śledczych aktywność osób tymczasowo aresztowanych jest znacznie ograniczona. Organizacja zajęć w tego typu ośrodkach – gdzie dość szybko zmienia się skład osobowy – nie jest prostą sprawą. Oczywiście, nie można mówić w tym przypadku o zindywidualizowanych programach zajęciowych podobnych do tych, których można oczekiwać w zakładach karnych. Jednakże tymczasowo aresztowanych nie można skazać na trwającą kilka tygodni lub miesięcy beczynność w zamkniętej celi, niezależnie od tego, jak dobre warunki bytowe panują w celach aresztu śledczego. Komitet uważa, że powinno dążyć się do zapewnienia, aby tymczasowo aresztowani w aresztach śledczych mieli możliwość spędzenia odpowiedniej części dnia (8 lub więcej godzin) poza celami, w celu podjęcia działalności o różnym charakterze (Fragment § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]). Podobnie

kwestia ta została przedstawiona w Europejskich Regułach Więziennych, które wspominają, że rygor panujący w jednostkach penitencjarnych powinien pozwalać więźniom na spędzanie jak największej liczby godzin w ciągu dnia poza ich celą dla zapewnienia właściwego poziomu ludzkich i społecznych interakcji (Reguła 25.2). Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają zatem podejmowanie działań na rzecz większej aktywności kulturalno-oświatowej wśród osadzonych.

c) Warunki bytowe

Podczas oglądu jednostki przedstawiciele KMPT zwrócili uwagę na stan odzieży skarbowej znajdującej się w przedsionku celi zabezpieczającej. Ubrania leżały w workach na podłodze, były brudne i nie nadawały się do użycia. Taki stan może naruszać zawarte w art. 4 § 1 k.k.w. zasady wykonywania kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego. KMPT zaleca wymianę zużytej, niedającej się do użytku odzieży skarbowej oraz właściwe jej przechowywanie.

d) Traktowanie

Rozmowy przedstawicieli KMPT z osadzonymi ujawniły, iż kontrola osobista nie zawsze odbywa się dwuetapowo. Osadzony musi zdjąć całość odzieży od razu. W tym miejscu należy podkreślić, że sposób przeprowadzania kontroli osobistej został uwzględniony w § 68 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. z 2016 r., poz. 1804), które weszło w życie w dniu 2 stycznia 2017 r. Warto odnieść się również do stanowiska CPT wskazanego w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r.³, w którym wskazano, że kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed

³ Pkt 106 Raportu z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) prze prowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

zdejściem pozostałych ubrań. Przeprowadzanie kontroli osobistych powinno zatem odbywać się w następujący sposób: osadzony nie powinien być zobowiązany do zdejęcia całego ubrania jednocześnie, a zdejmować je częściami i ubierać się po dokonaniu kontroli określonego odcinka. Przykładowo kontrolowany najpierw zdejmuje ubranie od pasa w górę i podlega kontroli. Następnie po ubraniu się zdejmuje odzież od pasa w dół i ta część jego ciała jest kontrolowana.

5. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Grójcu:

1. Realizację wymienionych w punkcie 3 Raportu zaleceń (**3.1:** 3, 4, 5, 10, 11, 12 oraz **3.2:** 1, 3, 6, 9, 10), które zostały wskazane we wcześniejszych Raportach powizytacyjnych KMPT, a nie zostały dotychczas zrealizowane;
2. Rozpropagowanie wśród osadzonych wiedzy na temat możliwości korzystania ze „stanowiska BIP” oraz dostępnych stron internetowych;
3. Przypomnienie funkcjonariuszom o konieczności przeprowadzania dwuetapowej kontroli osobistej zgodnie z § 68 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej;
4. Umożliwienie podejmowania dodatkowych aktywności przez osadzonych poza świetlicą Aresztu;
5. Wymianę zużytej odzieży skarbowej znajdującej się w celi zabezpieczającej.

II. Dyrektorowi Okręgowej Służby Więziennej w Warszawie:

1. Przeznaczenie środków finansowych na zalecenia przedstawicieli KMPT, które pociągają za sobą skutki finansowe.